

НОВ БЪЛГАРСКИ УНИВЕРСИТЕТ
МАГИСТЪРСКИ ФАКУЛТЕТ, ДЕПАРТАМЕНТ ПРАВО

**ПРИДОБИВНИЯТ СПОСОБ ПО ЧЛ. 78 ОТ ЗАКОНА ЗА
СОБСТВЕНОСТТА**

АВТОРЕФЕРАТ
на дисертационен труд
за получаване на образователната и научна степен „доктор”
по професионално направление 3.6 Право (Гражданско и семейно право)

ДИМИТЪР ИВАНОВ СТОЯНОВ
редовен докторант
докторантска програма по Гражданско и семейно право
Департамент Право, Магистърски факултет на НБУ

Научен ръководител: проф. д-р МЕТОДИ МАРКОВ

София 2016 г.

Научно жури**Проф. д-р Владимир Петров****Проф. д-р Методи Марков****Проф. д-р Иван Русчев****Доц. д-р Кристиан Таков****Доц. д-р Павел Сарафов**

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Актуалност на темата и практическо значение на изследването

Придобиването по чл. 78 ЗС е един от най-широко разпространените в съвременната правна действителност способности за първично придобиване на вещни права върху движими вещи и ценни книги на приносител, прехвърлени от неособственик. Практическото му значение се проявява с оглед на обстоятелството, че с малки изключения, отнасящи се главно до търговски кораби и въздухоплавателни средства, при движимите вещи по правило отсъства нарочен публичен регистър, от който приобретателите да могат да се осведомят за правата на праводателя по прехвърлителни и правоучредителни сделки, както и за наличието на противопоставими права на трети лица. В случаите, при които прехвърлителят не е титуляр на прехвърляното вещно право, респ. не е овластен по силата на закона, на властнически акт на компетентен орган или по волята на собственика да се разпорежда с него, приобретателят не би могъл да стане собственик, тъй като нашето законодателство следва римскоправната традиция, основана на принципа, че никой не може да прехвърли повече права, отколкото има. Приобретателят е заплашен от последиците на евикцията (арг. от чл. 188 и сл. ЗЗД) и за да стане собственик би могъл да разчита единствено на изтичане на 5-годишна придобивна давност по чл. 80, ал. 1 ЗС в своя полза. Що се отнася до придобиване на ценни книги на приносител, прехвърлени от неособственик, за приобретателя съществува риск от обезсилване на ценната книга по реда на чл. 560-568 ГПК и от тук – от невъзможност да упражни правата по нея. Това обстоятелство е от естество да създаде сериозни пречки за нормалното развитие на гражданския оборот. С цел преодоляването им разпоредбите на чл. 78, ал. 1 ЗС установяват специален първичен *modus acquirendi* като предвиждат, че който придобие по възмезден начин владението на движима вещь или ценна книга на приносител на правно основание, макар и от неособственик, но без да знае това, става собственик, стига за прехвърлянето на собствеността върху вещта да не се изисква квалифицирана форма за действителност – нотариален акт или нотариално удостоверяване на подписите на страните. В приложното поле на това правило попада и придобиването на други вещни права върху движима вещь (арг. от чл. 78, ал. 1, изр. второ ЗС). За да бъдат защитени вещните права на досегашния титуляр, който е бил лишен от владението си върху движимата вещь не по негова воля, по отношение на откраднатите или изгубени вещи е предвидена възможност на собственика им да ги ревандикира срещу добросъвестния владелец в тригодишен срок от открадването или изгубването им, с изключение на случаите, при които владелецът е придобил вещта от държавно или общинско предприятие (арг. от чл. 78, ал. 2 ЗС).

Въпреки широката си практическа приложимост и несъмнено значение за съвременния граждански и търговски оборот, придобивният способ по чл. 78 ЗС не е бил до момента предмет на цялостно и систематично теоретично изследване в българската правна книжнина. Като се изключат отделни научни статии по някои негови аспекти, до момента той е бил разглеждан главно с оглед на своите функции по насърчаване на оборота, фактически състав и правни последици в рамките на учебните курсове по вещно право и по гражданско право-обща част в частта им относно способите за придобиване и изгубване на права. Някак встрани обаче винаги са оставали идейните корени на този особен придобивен способ и правно-догматичните съображения, с които се обосновава преодоляването на римскоправната традиция '*nemo plus iuris*'. Не е изследван достатъчно

задълбочено и поэтапният процес на рецепция на придобивния способ по чл. 78 ЗС в българското право, а това ни лишава от един по-точен поглед върху развитието на възгледите за правната му същност в законодателството, доктрината и съдебната практика. Не е изяснена и диалектиката между повелята за защита на сигурността на оборота и на интереса на доверието на третото добросъвестно лице във външно видимия факт на владението върху движимата вещ у прехвърлителя – от една страна, а от друга – защитата на интереса на досегашния собственик в контекста на установения от Конституцията ред в собственическите отношения (чл. 17 КРБ). А намирам, че точно на тази плоскост следва да се анализира служебното предназначение на разглеждания придобивен способ, тъй като още от появата му през Късното средновековие той е бил призван да разрешава конфликта между интересите на досегашния собственик на движимата вещ и тези на добросъвестния ѝ приобретател при разгръщания се граждански обмен. Също така, липсва достатъчна яснота в теорията относно систематичното място на придобиването по чл. 78 ЗС – дали то да бъде свеждано до една от петте правни последици от добросъвестното владение по чл. 70 ЗС *или* да се открие мястото му на специален първичен придобивен способ, който се прилага само за изчерпателно изброени в закона видове обекти на гражданските правоотношения и се отграничава от останалите оригинерни способности, и преди всичко от придобивната давност. В този смисъл от повнимателен анализ се нуждае съотношението между елементите на тези два фактически състава, доколкото в съвременната доктрина у нас и в Европа все още има поддръжници на остарялата догматична представа за придобиването по чл. 78 ЗС като „мигновена” придобивна давност (*‘usucapio momentanea’*). Освен това, в недостатъчна степен е изследвано съотношението между придобивния способ по чл. 78 ЗС и други хипотези на първично придобиване на движими вещи, прехвърлени от неособственик или от лице, което няма разпоредителни правомощия по отношение на вещта. Всички тези въпроси имат не само теоретично, но преди всичко важно практическо значение за нашата правна действителност, особено като се има предвид, че на този етап практиката по тълкуване и прилагане на разпоредбите на чл. 78 ЗС е относително скромна и почти липсва задължителна съдебна практика.

От друга страна, в нашата доктрина не се отделя достатъчно внимание на състоянието, качеството и адекватността на нормативната уредба на придобивния способ по чл. 78 ЗС от сравнителноправна гледна точка и в перспективата на идеите за приемане на Европейски граждански кодекс (European Civil Code). На този етап у нас все още липсва сериозен анализ относно съвместимостта на действащата у нас уредба по чл. 78 ЗС с проектите за международно уеднаквени правила за добросъвестното придобиване на движими вещи, прехвърлени от неособственик, и преди всичко с проекторазпоредбите на чл. VIII - 3:101 (*‘Good faith acquisition through a person without right or authority to transfer ownership’*) от проекта за Обща референтна рамка (Draft Common Frame of Reference, DCFR), посветен на бъдещата уеднаквена уредба на този институт в рамките на ЕС. Извършването на такъв анализ е крайно наложително с оглед нуждата от приобщаване на нашето законодателство, практика и доктрина към най-новите тенденции в чуждестранните уредби и изследвания на този придобивен способ с цел бъдещата му уеднаквена регламентация в ЕС и извеждането на предложения *de lege ferenda*, които да подпомогнат българският законодател.

Всички тези съображения обосновават актуалността и теоретико-практическата нужда от направеното в дисертационния труд изследване.

Изследването е съобразено със законодателството към 15. декември 2015 г.

2. Цели, предмет и задачи на изследването

Целта на дисертационния труд е да подложи на цялостен и систематичен теоретичен анализ генезиса, развитието и прилагането на придобивния способ по чл. 78 ЗС като осмисли критично възгледите за неговите функции, приложно поле, същност и елементи от фактическия му състав в светлината на най-новите постижения на съвременната европейска доктрина и практика и на тази основа да направи обосновани предложения за осъвременяване на действащата у нас уредба с цел постигане на съзвучие с тенденциите в ЕС. Цел на труда е да преодолее тясно позитивистичния подход при анализа на функциите, фактическия състав и правните последици на този придобивен способ и да го разгледа на една по-широка историко-правна, сравнително-правна и догматична основа като очертае мястото му сред неговите функционални аналози по законодателствата на държавите от романския, германския и англо-американския правен кръг. В този смисъл дисертационният труд е насочен към решаване на конкретни научно-приложни проблеми, свързани със състоянието и бъдещото развитие на уредбата на разглеждания придобивен способ.

С оглед постигането на поставените цели дисертационният труд е насочен към решаване на следните конкретни научни и научно-практически задачи:

1. Да изследва функциите на придобивния способ по чл. 78 ЗС в светлината на конфликта между интереса на досегашния собственик на движимата вещ и този на добросъвестния ѝ приобретател при отчитане на диалектиката между идеята за защита на интереса на доверието, стимулиране на оборота и повишаване на неговата сигурност – от една страна, а от друга - конституционно прогласената гарантираност и защитеност на правото на собственост на досегашния собственик.
2. Да изясни в логическа последователност аргументите, с които нашата и чуждата доктрина обосновава отклонението от римскоправната традиция '*neto plus iuris*' и обособяването на добросъвестното придобиване на движими вещи и ценни книги на приносител, прехвърлени от несобственик, като самостоятелен първичен придобивен способ.
3. Да изведе типологичните модели за разрешаване на конфликта между интересите на досегашния собственик и добросъвестния приобретател по законодателствата от основните правни семейства в съвременния свят, както и идеите за международното му уеднаквяване и хармонизация, за да се открие мястото, което уредбата по чл. 78 ЗС заема, и да види степента на нейната съгласуваност с модерните тенденции в развитието на изследвания придобивен способ.
4. Да изследва по-подробно действието на придобивния способ по чл. 78 ЗС с оглед на обектите, попадащи в приложното му поле, като обхване и въпроси, които до момента са били считани за по-периферни или са останали дискуссионни, като например относно прилагането на този способ по отношение на естествените и граждански плодове; човешките органи, тъкани и клетки, кръв и кръвни съставки; едрите преживни животни; съвкупностите от вещи; енергиите; движимите вещи извън оборота; движимите културни ценности; парите и другите платежни инструменти; финансовите обезпечения по ЗДФО;

заложеното право при обикновения (реален) залог на движими вещи; съвкупностите от прехвърлими права, включващи и вещни права върху движими вещи и др.

5. Въз основа на резултатите от историческото тълкуване на разпоредбата на чл. 78, ал. 2, изр. второ ЗС, посветена на незабавното първично придобиване на откраднати или изгубени движими вещи, прехвърлени от държавно или общинско предприятие, да разкрие неадекватността на възприетото в нея нормативно решение с оглед на сегашните общественно-икономически и правни условия и да направи обосновано предложение за неговото осъвременяване и привеждане в съответствие с най-новите тенденции в уредбата на този първичен придобивен способ в ЕС.
6. Да изясни по-прецизно съотношението между фактическите състави на добросъвестното владение по чл. 70, ал. 1 ЗС и придобиването по чл. 78, ал. 1 ЗС с цел преодоляване на възгледа, че те се отнасят като част към цяло.
7. Да анализира по-детайлно и с оглед на отделни практически значими хипотези отделните елементи в съдържанието на фактическия състав на придобиването по чл. 78, ал. 1 ЗС.
8. Да направи съпоставка и отграничение между фактическите състави на придобивния способ по чл. 78 ЗС и на други външно сходни хипотези на добросъвестно придобиване на движими вещи, прехвърлени от неособственик, с цел избягване на опасността от механично смесване на техните елементи в доктрината и практиката.
9. Да проследи развитието на теоретичните възгледи за същността на разглеждания придобивен способ и отражението им в проектите на Международния институт за унификация на частното право (ЮНИДПРОА) за създаване на международно уеднаквена уредба на добросъвестното придобиване на движими вещи, прехвърлени от неособственик (LUAB'1968 и LUAB'1974), както и в Проекта за Обща референтна рамка (DCFR) от 2009 г. и на тази основа да направи обосновани предложения за необходимите промени в съществуващата у нас уредба *de lege ferenda* с цел приобщаването ѝ към най-новите достижения на европейската правна мисъл в тази материя.

3. Методи на научно изследване

Трудът се опира на широк набор от общонаучни и специални методи за провеждане на теоретични изследвания в областта на правната наука.

Водещи сред общонаучните методи са критичният анализ и формално-логическият подход, които се използват на много места в изследването - при изясняване на функциите и елементите от фактическия състав на придобивния способ по чл. 78 ЗС (глава първа, § 1 и глава трета, § 1 и 2 от труда), както и на различните теории за неговата правна същност (глава четвърта, § 1), но преди всичко при тълкуването на разпоредбата на чл. 78, ал. 2, изр. второ ЗС и обосноваването на нуждата от спешни промени в нормативното ѝ съдържание поради нейната очевидна изостаналост от развитието на обществените отношения у нас (глава втора, § 3 от труда). С помощта на историческия метод се проследява възникването и историческото развитие на института на добросъвестното придобиване на движими вещи '*a non domino*' и неговото възприемане в законодателствата на държави от различните правни семейства (романското, германското

и англо-американското), а също така се проследява и рецепцията му в българското следосвобожденско право (глава първа, § 2, § 3 и § 4 от труда). Историческият метод на изследване е приложен в неговата пълнота и при изясняване на историческите корени на специфичното за българското право правило на чл. 78, ал. 2, изр. второ ЗС (глава втора, § 3). На свой ред диалектическият метод е намерил приложение при разкриване на целите и задачите, които е призван да изпълнява придобивният способ по чл. 78 ЗС и при изясняване на неговите функционални характеристики (глава първа, § 1 от труда).

От специалните научни методи най-широко са приложени правно-догматичният и сравнително-правният методи, чрез които в глава първа, § 4 и в глава трета, § 1 от труда са изяснени функционалните аналози на придобивния способ по чл. 78 ЗС в чуждите законодателства и е потърсен начинът, по който съществуващата у нас уредба се вписва в общия сравнително-правен фон. Правно-догматичният метод е широко използван при анализа отделните елементи от фактическия състав на придобивния способ по чл. 78 ЗС и отграниченията от други хипотези на първично придобиване на движими вещи, прехвърлени от неособственик.

В труда са приложени редица способности за тълкуване на правото като езиковото, систематичното, телеологичното, разширителното и стеснително тълкуване. Използвани са и някои от способите за попълване на празнотите в гражданския закон като аналогията на закона и аналогията на правото, а също и прилагането с аргумент на по-силното основание и с аргумент от противното.

4.Обем и структура на дисертационния труд

Дисертационният труд е с общ обем 493 стандартни страници, включително съдържание, използвани съкращения, списък на използваната научна литература с 455 библиографски единици на кирилица (български, руски) и латиница (основно – английски и немски, също отделни съчинения на френски и италиански), както и 1465 бележки под линия.

Изложението е структурирано във въведение, четири глави, разделени на 12 параграфа, точки и подточки с арабски цифри, всяка с тематично подзаглавие, както и заключение. С избраната структура се цели представянето на един нов, съвременен поглед върху разглеждания класически институт, който да позволи анализирането му върху една по-широка правно-догматична, историческа и сравнително-правна основа с цел разкриване в дълбочина на самата му философия. В този дух последователно се изясняват функциите, възникването и развитието на придобивния способ по чл. 78 ЗС (глава първа), приложното му поле с оглед на обектите на възникващото правоотношение (глава втора), елементите от фактическия му състав с отграничаване от други хипотези на първично придобиване на движими вещи, прехвърлени от неособственик (глава трета) и неговата правна същност като незабавно първично придобиване на вещни права *ex lege* (глава четвърта). Избраната структура цели да систематизира в логическа последователност историко-правните, сравнителноправни и позитивноправни аргументи в подкрепа на виждането, че институтът на добросъвестното придобиване на вещни права върху движими вещи, прехвърлени от неособственик, е правно-логически най-тясно свързан с решаването на конфликта между интереса на досегашния собственик на вещта и този на добросъвестния ѝ приобретател и че тъкмо на тази плоскост трябва да се търсят неговите функции в съвременната правна действителност и мястото му сред неговите функционални аналози по чуждите законодателства.

II. КРАТКО ИЗЛОЖЕНИЕ НА ОСНОВНОТО СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

ВЪВЕДЕНИЕ

Във въведението на дисертационния труд са обосновани актуалността на избраната тема, целите, предмета, структурата и методите на изследването.

Като водеща е изведена научната теза на автора, че значението и функциите на придобивния способ по чл. 78 ЗС се проявяват в светлината на конфликта между интересите на досегашния собственик на движимата вещ и на добросъвестния ѝ приобретател. В основата на добросъвестното придобиване на движими вещи, прехвърлени от неособственик по чл. 78 ЗС, стои идеята на законодателя да бъде защитен интересът на доверието на третото добросъвестно лице с цел насърчаване и сигурност на оборота, когато досегашният собственик е имал възможност сам да определи юридическата „съдба“ на вещта си като е избрал, кому да повери фактическата власт върху нея и този друг се е разпоредил по свое едностранно решение с нея в полза на добросъвестния приобретател (чл. 78, ал. 1 ЗС). В тези случаи законодателят предпочита интереса на добросъвестния приобретател ‘*a non domino*’ като му позволява да стане незабавно, *ex lege* собственик щом е придобил владението върху вещта по възмезден начин на годно правно основание. Когато обаче собственикът е бил лишен от владението си против своята воля в хипотезата на открадване или изгубване на движимата вещ, законодателят отдава предпочитание на неговия интерес, като му дава възможност в 3-годишен срок от кражбата или изгубването ѝ да я ревандикира срещу добросъвестния ѝ приобретател (арг. от чл. 78, ал. 2, изр. първо ЗС), освен в случаите, при които същата е била прехвърлена на последния от държавно или общинско предприятие при кумулативното наличие на всички останали изисквания по чл. 78, ал. 1 ЗС (арг. от чл. 78, ал. 2, изр. второ ЗС).

Глава първа

ФУНКЦИИ, ВЪЗНИКВАНЕ И РАЗВИТИЕ НА ПРИДОБИВНИЯ СПОСОБ ПО ЧЛ. 78 ЗС

Изложението в глава първа е структурирано в четири параграфа, в които последователно се изясняват функциите, възникването и развитието на придобивния способ по чл. 78 ЗС, както и възприетите в съвременния свят типологични модели за разрешаване на конфликта между интереса на първоначалния собственик на вещта и добросъвестния ѝ приобретател. **Параграф първи от глава първа** проследява еволюцията на възгледите в чуждестранната и в нашата правна доктрина относно функциите на института на добросъвестното придобиване на движими вещи ‘*a non domino*’ в светлината на конфликта между интересите на досегашния собственик на движимата вещ и на добросъвестния ѝ приобретател. Критично са осмислени изразените от някои съвременни чужди автори виждания, че в хипотезата на чл. 78 ЗС предпочитането на интереса на добросъвестния приобретател пред този на досегашния собственик представлявало своеобразна форма на принудително отчуждаване или поне едно ограничение на собствеността на досегашния собственик. Изложени са и аргументи срещу теоретично несъстоятелния опит да бъде представено добросъвестното

придобиване на движими вещи, прехвърлени от неособственик, като едно „тристранно“ отношение, в което участват първоначалният собственик, прехвърлителят-неособственик и добросъвестният приобретател. Обосновано е разбирането, че каквото и правно решение да се възприеме по повод на конфликта между интересите на досегашния собственик на движимата вещь и добросъвестния ѝ приобретател ‘*a non domino*’, то винаги опира до диалектиката между два от основните принципи, върху които се крепи действащият правопорядък – от една страна, повелята за сигурност на гражданския оборот като едно от проявленията на принципа на правовата държава по чл. 4 КРБ, а от друга – конституционно прогласения принцип за гарантираност и защитеност на правото на собственост от закона (чл. 17, ал. 1 КРБ).

В параграф втори от глава първа се изследва разрешението на конфликта между интереса на собственика на движимата вещь и добросъвестния ѝ приобретател в светлината на доминиращия в римското право принцип ‘*nemo plus iuris ad alium transferre potest, quam ipse habet*’ (Ulp., D. 50, 17, 54), който обуславя възможността за придобиване на права от действителното наличие на прехвърляното право в патримониума на прехвърлителя. Анализирани са някои отклонения от този принцип с оглед възможността на кредитора, получил като реално обезпечение една движима вещь, да се разпорежи с нея при неплащане на главния дълг на падежа (*ius distrahendi*). Препотвърждава се възгледа, че в класическата епоха учредяването на залог (*pignus datum*) и фидуциарното прехвърляне на правото на собственост върху една вещь (*fiducia cum creditore contracta*) са имали за цел главно да принудят длъжника към изпълнение, а не да осигурят на кредитора правно средство за удовлетворение. Поради това, ако липсвала изрична уговорка от типа ‘*lex commissoria*’ или ‘*pactum de distrahendo pignore*’, респ. ‘*pactum de distrahenda fiducia*’ между собственика на вещица (фидуциарен прехвърлител, респ. залогодател) и заложния кредитор, овластяваща последния да продаде вещица (очевидно със съгласието на собственика ѝ), третото лице – приобретател, купило вещица от кредитора, не можело да придобие незабавно собствеността, независимо от своята добросъвестност. Едва Юстиниановото право придава на залога и фидуцията функции на същинско средство за удовлетворение на кредитора и дава възможност за прякото осребряване на предмета на обезпечението от кредитора чрез продажбата му на трето лице. Изследвани са също институтите на ‘*venditio bonorum cridae per universitatem*’ и ‘*cessio bonorum*’, при които кредиторите получавали правото да продадат предоставеното им имущество на неплатежоспособния длъжник за удовлетворяване на своите претенции. Констатира се, че до същинско първично придобиване на вещици права, прехвърлени от неособственик, е можело да се стигне въз основа на конституциите на източноримския император Зенон (474-491 сл. Хр.), според които при придобиване на вещь, прехвърлена от римската държава, приобретателят ставал собственик, макар самият фиск да не бил титуляр на прехвърляното вещно право, а правото на досегашния собственик се погасявало автоматично. Формира се изводът, че с изключение на такива отделни, специфични хипотези римското право не е познавало на никой от етапите на развитието си добросъвестното придобиване на движими вещи ‘*a non domino*’ като самостоятелен първичен придобивен способ във вида, в който го познават съвременните законодателства.

Параграф трети от глава първа анализира генезиса на добросъвестното придобиване на движими вещи, прехвърлени от неособственик, проследявайки по-подробно пътя към обособяването му като самостоятелен първичен придобивен способ,

който е напълно откъснат не само идеята за каквото и да било правоприемство между прехвърлителя и приобретателя, но и от института на кратката придобивна давност, приложима при движимите вещи. В това отношение специално е отчетен приносът на немската правна мисъл от 18-ти век, която стъпвайки на старогерманския обичайноправен институт „Gewere” и на разграничението между доброволно предаване на движимата вещь от собственика ѝ (*freiwillig aus der Hand gegeben*) и изгубването на владението против неговата воля в случай на кражба или изгубване (*unfreiwillig abhanden gekommene Sachen*), изключва възможността за ревандикация на вещта, когато „довереното” лице (заемател за послужване, наемател, влогоприемател и др.) се е разпоредило с нея в полза на трето добросъвестно лице без съгласието на собственика. По такъв начин римскоправната идея за неограничена ревандикация на вещта от собственика ѝ според принципа ‘*ubi rem meam inventio, ibi vindico*’ бива смекчена чрез максимата ‘*Hand wahre Hand*’ (ръка пази ръка). Тук за първи път се формулира ясно идеята, че собственикът, който сам и по своя воля е поверил движимата си вещь на едно избрано от него лице, следва да носи риска от лошо направения избор на „доверено” лице (*Gewährsmann, Vertrauensmann*), ако същото в нарушение на задължението си връщане на вещта на собственика ѝ я прехвърли на едно трето добросъвестно лице. От 18-ти век нататък „доверчивостта” на собственика като съображение за изключване на възможността за ревандикация на вещта срещу добросъвестния ѝ приобретател започва да отстъпва пред качествено различни аргументи, свързани с повишаване на сигурността на разгръщания се търговски и граждански оборот. Тези идеи са намерили отражение още в трудовете на *Pothier* и в по-ранната френска съдебна практика, които за да освободят позоваващия се на кратката 3-годишна придобивна давност добросъвестен приобретател на движима вещь, купена на общодостъпен пазар или на публична продажба, от нуждата да доказва наличието на годно правно основание (*titulus*), въвеждат презумпцията, че по отношение на движимите вещи владението има силата на юридическо основание. От средата на 18-ти век френската доктрина в лицето на *Denizard, Valin* и преди всичко *Fr. Bourjon* отива още по-далеч, като вместо да презумира съществуването на годно юридическо основание в полза на добросъвестния приобретател на движима вещь ‘*a non domino*’, направо постулира, че при движимите вещи добросъвестното владение е равнозначно на наличие на юридическо основание (‘*en fait meubles possession vaut titre*’). Безспорният прагматизъм на този постулат и изключителното му значение за стабилизиране на развиващия се търговски и граждански оборот на движими вещи обясняват топлия прием, който той намира не само в разпоредбата на чл. 2279 (стара номерация, нова чл. 2276) от френския ГК, но и в останалите големи буржоазни граждански кодификации на 19-ти век (арг. от § 367 от австрийския ГК; чл. 707 от стария италиански ГК; § 932 от ГГК; по-късно и в чл. 714 и чл. 933-934 от швейцарския ГК и др.). По такъв начин правилото ‘*en fait de meubles possession vaut titre*’ означава обособяването на добросъвестното придобиване на движими вещи ‘*a non domino*’ като самостоятелен първичен придобивен способ.

Изложението в т. 3.2. от § 3 на глава първа изследва възприемането на института на добросъвестното придобиване на движими вещи, прехвърлени от несобственик, в българската правна система. В хронологичен ред са проследени разрешението според обичайното и писаното право по времето на Първата и Втората българска държава, както и рецепцията на института в следосвобожденското ни гражданско и търговско право. Направеният анализ показва, че в днешния си вид незабавното добросъвестно придобиване на движими вещи, прехвърлени от несобственик, не е било познато у нас до

Освобождението. В края на 19-ти век този придобивен способ навлиза в нашето следосвобожденско право на четири етапа, които отразяват развитието на възгледите на българския законодател относно неговата правна същност. В тази светлина са подложени на задълбочен анализ разпоредбите на чл. 31 от отм. ЗЗД от 1892 г., чл. 314-315 от отм. ТЗ от 1897 г., чл. 35 от отм. ЗД от 1898 г. и чл. 323-325 от отм. ЗИСС от 1904 г. заедно с техните западноевропейски първообрази от френското, германското и италианското право, като е издирена и обобщена значителна по обем съдебна практика на бившия ВКС и становища в теорията по нея. Специално внимание е отделено на съотношението между приложното поле на тези разпоредби с оглед на субектите и обекта, както и на действието им във времето.

Параграф четвърти от глава първа анализира основните типологични модели за разрешаване на конфликта между интереса на първоначалния собственик на движимата вещ и добросъвестния ѝ приобретател *'a non domino'* според чуждите законодателства от романския, германския и англо-американския правен кръг. С цел избягване на механично-описателния подход множеството проучени чуждестранни уредби са групирани в три големи групи в зависимост от това, дали дават едностранна защита на интереса на първоначалния собственик (*original ownership rule* – Англия и Уелс, Португалия, Кипър, САЩ, Австралия и др.), или предпочитат интереса на добросъвестния приобретател пред този на досегашния собственик (*good faith acquirer rule* – Италия, скандинавските държави и др.), или – както е в преобладаваща част от чуждите законодателства – въвеждат диференцирана приложимост на този първичен придобивен способ в зависимост от различни критерии: възмездност на придобивното основание; характера на сделката и правното качество на прехвърлителя, по-специално дали прехвърлянето в полза на добросъвестния приобретател е извършено от лице в кръга на обикновената му дейност по занятие, на публична продажба, в общодостъпно място за търговия (пазар, панаир и др. под.); особеностите в обекта на прехвърлителната сделка (ценни книги, пари в наличност); начина, по който собственикът е бил лишен от фактическата власт върху вещта – с или без негово съгласие и др. Достига се до извода, че разграничението между доброволно поверени и откраднати, респ. изгубени вещи, стои в основата на уредбата на добросъвестното придобиване като самостоятелен първичен придобивен способ по редица континентално-европейски законодателства (арг. от чл. 2279, ал. 2 от френския ГК; чл. 464, ал. 1 от испанския ГК; § 935, ал. 1 от германския ГК; § 366, ал. 1 от германския ТЗ; § 367, изречение първо, предл. трето от австрийския ГК; § 367 от австрийския Кодекс на предприемачеството; чл. 933 и чл. 934, ал. 1 от швейцарския ГК; чл. 1038 от гръцкия ГК и др.). По отношение на възможността за добросъвестно придобиване на откраднати или изгубени вещи гражданските законодателства от тази група се разделят на две подгрупи. Едната от тях (Германия, Испания, Австрия, Гърция и др.) изключва изобщо тази възможност, а другата (Франция, Белгия, Швейцария и др.) установява 3-, съответно 5-годишен преклузивен срок за ревандикиране на вещта срещу добросъвестния ѝ приобретател. При някои от законодателствата разрешаването на конфликта между интересите на добросъвестния приобретател и на първоначалния собственик се постига чрез признаване на правото на последния да откупи откраднатата или изгубена вещ от приобретателя. От сравнителноправна гледна точка тази възможност се осъществява чрез предоставяне на два типа субективни права на първоначалния собственик и на добросъвестния приобретател. Тези права са с различна правна природа в зависимост от това, дали съответният национален правопорядък допуска или не допуска

добросъвестният приобретател да придобие незабавно, по първичен начин собствеността върху откраднати или изгубени вещи. При относително неголяма част от правните системи (чл. 4 от шведския Закон за добросъвестното придобиване на движими вещи; чл. 5:39 от новия унгарски ГК) правото на откупуване в полза на досегашния собственик е уредено като едно същинско законно потестативно право (buy-back), което води до прекратяване от първично придобитото от добросъвестния приобретател право на собственост и връщането му в патримониума на досегашния собственик срещу плащане на определен „откуп”. Другата разновидност на правото на откупуване на откраднатата или изгубена вещь, се проявява по същество като право на възмездна ревандикация на вещи от собственика ѝ срещу удовлетворяване на претенцията на добросъвестния супувач за обезщетяване на направените разноси и платената при покупката цена. Вземането на последния е обезпечено с право на задържане (*ius retentionis*). В този си вид правото на откупуване осигурява баланс между интересите на първоначалния собственик на откраднатата или изгубена вещь и на добросъвестния приобретател, когато същата е била придобита от приобретателя на публична продажба, или на общодостъпно място за търговия (пазар, панаир), или от търговец, който търгува по занятие със стоки от същия вид (арг. от чл. 934, ал. 2 от швейцарския ГК; чл. 2277, ал. 1 от френския ГК; чл. 2280, ал. 1 от белгийския ГК и др.). В други законодателства тази закрила е ограничена само в хипотезите на добросъвестно придобиване на откраднати вещи на публична продажба (вж. чл. 464, ал. 2 от испанския ГК). Правото на откупуване в полза на досегашния собственик на придобитата от добросъвестния приобретател откраднатата, респ. изгубена вещь, е реципирано и в редица правни системи извън Европа, напр., Бразилия, Мексико, Етиопия, Япония, Китай, канадската провинция Квебек и други.

Глава втора

ДЕЙСТВИЕ НА ПРИДОБИВНИЯ СПОСОБ ПО ЧЛ. 78 ЗС ПО ОТНОШЕНИЕ НА ОБЕКТИТЕ

Глава втора от дисертационния труд е посветена на обектите на придобивния способ по чл. 78 ЗС. Тя е структурирана в три параграфа, в които последователно се анализират приложното поле на придобиването по чл. 78, ал. 1 ЗС, изключението от него по чл. 78, ал. 2, изр. първо ЗС, отнасящо се до откраднатите и изгубени вещи, и изключението от това изключение по чл. 78, ал. 2, изр. второ ЗС, засягащо откраднати или изгубени вещи, които са били прехвърлени на добросъвестния приобретател от държавно или общинско предприятие. Централно място в рамките на **§ 1 от глава втора** заемат понятията за движими вещи и за ценни книги на приносител като обекти на придобиване по чл. 78, ал. 1 ЗС. Подробно и аналитично са разгледани юридическите признаци на тези понятия, така както те произтичат от действащата у нас уредба и както се схващат в доктрината и практиката. С оглед на понятието за движими вещи е изследвана приложимостта на придобивния способ по чл. 78, ал. 1 ЗС по отношение на естествените и гражданските плодове и бъдещите вещи, като е направено уточнението, че гражданските плодове стоят поначало извън неговото приложно поле, освен ако самите те отговарят на признаците за движима вещь (напр., арендно или наемно възнаграждение, давани в натура, като част от реколтата). Отделено е внимание на движимите вещи, обективиращи нематериални блага, на принадлежностите към главна движима вещь, на възможността за придобиване по чл. 78 ЗС на човешки органи, тъкани и клетки, кръв и кръвни съставки, на

едри преживни животни. Взето е отношение и по такъв практически значим въпрос като възможността за добросъвестно придобиване на прехвърлени от несобственик цели любителски или професионални колекции от движими вещи, както и на други съвкупности от вещи (*universitas rerum distantium*). Въз основа на тълкуването на разпоредбите на Закона за културното наследство, Закона за националния архивен фонд и др. закони са изложени теоретични аргументи за изключването на движимите археологически културни ценности, държавните архиви, архивите и архивните сбирки на културни и други публични институции, както и на архивните сбирки на държавни и общински музеи и библиотеки, и на други движими вещи извън оборот от приложното поле на разглеждания първичен придобивен способ. Обоснован е и възгледът, че поради особените им физични свойства (липса на корпоралност и на вещноправна самостоятелност и обособеност, а от тук – и невъзможност да бъдат обект на владение) различните форми на енергията, макар и фингирани от чл. 110, ал. 2 ЗС като движими вещи, стоят извън приложното поле на придобивния способ по чл. 78 ЗС. Обект на придобиване по този способ могат да бъдат само телесни предмети, които са материални носители на акумулирана в тях енергия (батерия, акумулатор) или служат като техническо средство за производство, преобразуване и провеждане на поток от енергия (трансформатори, кабели), доколкото сами по себе си отговарят на признаците за движима вещ.

Във връзка с втория възможен обект на придобиване по чл. 78, ал. 1 ЗС, а именно ценните книги на приносител, изложението в **точка 1.2. от § 1 на глава втора** изяснява юридическите признаци, които обосновават включването на тази категория обекти в приложното поле на разглеждания придобивен способ. През призмата на съотношението между правата върху и по наличните ценни книги се изтъква, че главната особеност на ценните книги на приносител, правеща възможно добросъвестното им придобиване по чл. 78, ал. 1 ЗС, е че за разлика от поименните и заповедните ценни книги, те не съдържат името или фирмата на правоимащото лице, поради което при тях за титуляр на субективното право по ценната книга се счита правомерният приносител (владелец) на документа. До обезсилването им ценните книги на приносител легитимират приносителя на документа като титуляр на инкорпорираните в тях права, т.е. при предявяване на ценната книга на приносител, правата по нея могат да се упражняват от нейния приносител, който се счита в оборота за титуляр на тези права. При изясняване на понятието за ценни книги на приносител специално внимание е обърнато и на практически значимите аспекти на отграничаването им от т.н. удостоверителни знаци (туристически ваучери по чл. 73 и сл. от Закона за туризма и др. под.), като при анализа е привлечена съответна арбитражна и съдебна практика.

В рамките на **§ 1 от глава втора** е обсъдена и приложимостта на придобивния способ по чл. 78 ЗС по отношение на парите и другите платежни инструменти. При отчитане на разнообразните становища в теорията не е подминат обуславящият проблем за съотношението между понятието „пари” – от една страна, а от друга - „парична единица”, „парични средства”, „паричен знак”, „платежни инструменти”, „платежни средства”, дефинирани в различни действащи нормативни актове и в най-новата задължителна тълкувателна практика на ВКС, изразена в ТР № 4-2014 г. от 25. 04. 2015 г. на ОСГКТК. Обосновано е разбирането, че въпреки особеностите във вещноправния режим на паричните знаци (банкноти и монети), както и практическата невъзможност за тяхното идентифициране при непрестанната им циркулация в оборота, установяването на

владение върху тях само по себе си не може да се счита като достатъчно основание за придобиване на правото на собственост. Тъй като способите за придобиване и изгубване на вещни права са *numerus clausus* според нашето право, а в закона липсват изключения относно основанията за придобиване на правото на собственост върху парични знаци, следва да се приеме, че банкнотите и монетите в качеството им на движими вещи могат да бъдат придобивани при прехвърлянето им от неособственик при наличие на всички останали елементи от фактическия състав по чл. 78, ал. 1, изр. първо ЗС.

Разгледани са и финансовите обезпечения по ЗДФО като възможни обекти на придобиването по чл. 78 ЗС. Изследвано е детайлно дали в обхвата на „финансово обезпечение“ по чл. 4, ал. 1 ЗДФО могат да бъдат открити обекти с признаците на движима вещь или ценна книга на приносител, които единствено попадат в предметното приложно поле на придобивния способ по чл. 78 ЗС. Оргументирано е разбирането, че в приложното поле на този придобивен способ могат да попаднат само договорите за финансово обезпечение по чл. 2, ал. 3 и 4 ЗДФО), които носят съществените признаци на една транслативна, респ. правоучредителна двустранна акцесорна сделка, която може да служи като правно основание по смисъла на чл. 78, ал. 1 ЗС за придобиване на право на собственост или на заложно право върху движима вещь, ако се окаже, че обезпечителят не е неин собственик, но обезпеченото лице не знае това.

В рамките на въпроса за ограничените вещни права върху движими вещи, които могат да бъдат придобивани на основание чл. 78, ал. 1, изр. второ ЗС, специално внимание е отделено на учредяването на заложно право върху движими вещи и ценни книги на приносител, които не са собственост на залогодателя към момента на учредяване на обикновения (реалния) залог по чл. 149 и сл. във връзка с чл. 156 и сл. ЗЗД, респ. по чл. 310, ал. 1, чл. 311 и чл. 313-314 ТЗ. Взето е аналитично отношение към различните възгледи по този въпрос в доктрината и практиката. Подробно е обсъден същественният правен въпрос, който обуславя възможността да се придобие такова заложно право по реда на чл. 78 ЗС, а именно: могат ли да се открият в заложното право съществените правни белези на вещните субективни права. Аргументирано е виждането, че с правилото на чл. 157, ал. 1 ЗЗД законодателят е овластил кредитора с едно ограничено по обем владелческо правомощие, присъщо за съдържанието на всяко от ограничените вещни права, от където се извежда основното съображение в полза на положителния отговор на въпроса за придобиването на заложно право по реда на чл. 78 ЗС.

Параграф втори от глава втора е посветена на изключението от обхвата на незабавното първично придобиване по чл. 78, ал. 1 ЗС, а именно – откраднатите или изгубени вещи. В духа на традициите на романските законодателства е изяснено, че от разпоредбата на чл. 78, ал. 2, изречение първо ЗС, предвиждаща, че собственикът на открадната или изгубена движима вещь, прехвърлена при условията на чл. 78, ал. 1 ЗС от трето лице на добросъвестен владелец, може да я иска от последния в 3-годишен срок от кражбата или изгубването, следва изводът, че добросъвестният владелец не може да придобие собствеността на основание чл. 78, ал. 1 ЗС, освен ако е придобил вещта от държавно или общинско предприятие (арг. от чл. 78, ал. 2, изр. второ ЗС). Изяснени са понятията за откраднати и загубени вещи; застъпено е виждането, че обсебените вещи не са откраднати, докато такива, които са били предмет на грабеж, попадат в приложното поле на текста на чл. 78, ал. 2 ЗС. Изтъкната е разликата между загубена вещь, която впоследствие е била намерена от едно лице по смисъла на чл. 87 и 88 ЗС, и движима вещь, открита при особените условия на чл. 91, ал. 1 ЗС като „заровена в земята, зазидана или

скрита по друг начин, собственикът на която не може да бъде открит”. Практическото значение на този въпрос се проявява главно с оглед на това, попадат ли вещите по чл. 91, ал. 1 ЗС в приложното поле на чл. 78, ал. 2, изр. първо ЗС, или могат да бъдат придобити незабавно от трето добросъвестно лице, на което те бъдат възмездно прехвърлени при условията на чл. 78, ал. 1 ЗС от намерилия ги субект.

Изложени са допълнителни аргументи срещу възгледа за давностния характер на 3-годишния срок по чл. 78, ал. 2, изр. първо ЗС и е утвърдено разбирането за преклузивния му характер. Обосновано се приема, че искът по чл. 78, ал. 2 ЗС дава петиторна защита на собственика на открадната или изгубена вещ само срещу третото добросъвестно лице, което е придобило владението върху вещта при наличие на материалноправните условия по чл. 78, ал. 1 ЗС. Практическият смисъл на това уточнение се корени в обстоятелството, че ако лицето, у което се намира открадната или изгубена вещ, не е добросъвестно или липсва някое от останалите изисквания по чл. 78, ал. 1 ЗС, собственикът на тази вещ може да я ревандикира успешно на основание чл. 108 ЗС, независимо колко време е изтекло от открадването или изгубването на вещта. Разгледани са и въпросите относно естеството на способа, по който добросъвестният приобретател на откраднати или изгубени вещи, получени от него при условията на чл. 78, ал. 1 ЗС, става собственик след изтичане на 3-годишния срок по чл. 78, ал. 2, изр. първо ЗС. Изтъкнато е, че в хипотезата на изгубена вещ, която е предадена на служба „Общинска собственост” при условията на чл. 88 ЗС, разпоредбата на чл. 89, ал. 1, изр. второ ЗС решава конкуренцията между общия 3-годишен срок по чл. 78, ал. 2 ЗС и специалния едногодишен срок по чл. 89, ал. 1 ЗС в полза на последния и по тази причина изключва прилагането на правилото по чл. 78, ал. 2 ЗС.

В § 3 от глава втора предмет на анализ е възможността за незабавно добросъвестно придобиване на откраднати или загубени движими вещи, прехвърлени от държавни или общински предприятия, като изключение от изключението по чл. 78, ал. 2, изр. първо ЗС. Изяснено е, че създаването на това изключение е било свързано с особеното правно качество на прехвърлителя на неособствени вещи и ролята му на основен участник в оборота при стария социалистически икономически модел. По необходимост са изяснени понятията „държавни”, „кооперативни” и „общински” предприятия. Въз основа на резултатите от историческото тълкуване на разпоредбата на чл. 78, ал. 2, изр. второ ЗС в изменените ѝ редакции през последните 6 десетилетия се обосновава виждането, че ако в средата на 20-ти век възприетото тогава нормативно решение е било оправдано с оглед на водещото място на тази категория субекти, то при сегашната обществено-икономическа обстановка съществуването му е икономически и правно-политически неоправдано. Като логическа последица от този анализ са направени мотивирани предложения *de lege ferenda* за промяната му.

Глава трета

ФАКТИЧЕСКИЯТ СЪСТАВ НА ПРИДОБИВНИЯ СПОСОБ ПО ЧЛ. 78 ЗС И ОТГРАНИЧЕНИЯ ОТ ДРУГИ ХИПОТЕЗИ НА ПРИДОБИВАНЕ НА ДВИЖИМИ ВЕЩИ, ПРЕХВЪРЛЕНИ ОТ НЕСОБСТВЕНИК

В структурно отношение изложението в глава трета има две логически части. Първата от тях е посветена на изясняване на общата характеристика на фактическия състав на придобивния способ по чл. 78, ал. 1 ЗС и юридическите признаци на всеки от

елементите му, а втората част е съсредоточена върху отграниченията от други хипотези на придобиване на движими вещи, прехвърлени от несобственик.

В рамките на т. 1.1. от § 1 на глава трета е направена обща характеристика на фактическия състав на разглеждания придобивен способ при съобразяване на възгледите в теорията и практиката. Аргументирано е становището, че фактическият състав на придобиването по чл. 78, ал. 1 ЗС е *симултанен* по характера си и че придобиването на вещното право настъпва автоматично по силата на закона (*ex lege*) при кумулативното наличие на следните пет елемента, всеки от които има самостоятелно значение и място: предаване на движима вещь или ценна книга на приносител във владение на приобретателя; прехвърлителят да не е собственик, респ. да не разполага с предоставени му от закона, с властнически акт на компетентен държавен орган или по волята на собственика с разпоредителни правомощия по отношение на вещта; да е налице правно основание, годно да учреди или прехвърли вещни права; придобиването да е по възмезден начин и приобретателят да е добросъвестен, т.е. да не знае за липсата на прехвърляното вещно право в патримониума на прехвърлителя.

Във връзка с елемента **предаване на движимата вещь или ценната книга на приносител във владение на добросъвестния приобретател** е изследвана приложимостта на различните начини за предаване на владението, като въз основа на обстоен преглед на становищата в нашата и чуждата доктрина и законодателство е изключено прилагането на специфичния способ '*constitutum possessorium*'. Подробно е аргументирано виждането, че е необходимо фактическата власт (*corpus*) върху вещта, респ. ценната книга на приносител, да е преминала действително и ефективно у добросъвестния приобретател (*traditio vera; handing over of actual power*), за да стане той собственик, макар че придобива от несобственик при условията на чл. 78 ЗС. Практическото значение на проблема се проявява в хипотезите на две или повече последователни продажби на една и съща вещь от нейния досегашен собственик на няколко различни лица с предаване на вещта само в полза на последния по време купувач (*double sale*), също при т. н. обратен или възвратен финансов лизинг (*sale and leaseback*), при който едно лице продава на лизингодателя принадлежащи на трето лице машини, оборудване или др. подобни движими вещи, и в същото време остава да ги ползва в качеството си на лизингополучател и др. Изяснени са някои спорни хипотези относно предаване на владението в случаите, в които не самият владелец-несобственик, респ. неговият представител предава владението, а това се прави трето лице по нареждане на владелеца-несобственик и от друго трето лице-държател, което държи вещта или ценната книга на приносител за владелеца-несобственик (заемател за послужване, наемател, работник или служител и др.). Обсъдена е и възможността самият прехвърлител-несобственик да е същевременно и представител на добросъвестния приобретател, като се приема, че последният няма да може да придобие собствеността на основание чл. 78, ал. 1 ЗС, тъй като ще се стигне до положение, сходно с това при *constitutum possessorium*.

Във връзка с втория елемент от фактическия състав на придобивния способ по чл. 78, ал. 1 ЗС, а именно **прехвърлителят да е несобственик**, са разгледани множество конкретни и практически значими хипотези, сред които случаите на прехвърляне от несобственик, когато добросъвестният приобретател придобива движимата вещь от купувач по договор за продажба на изплащане, по силата на който продавачът си е запазил собствеността върху продадената вещь (*pactum reservati dominii*), докато получи последната вноска за цената (вж. чл. 205 ЗЗД; чл. 335 ТЗ, а така и тези, при които придобиване от

несобственик по смисъла на чл. 78, ал. 1 ЗС ще е налице, когато прехвърлителят е придобил движимата вещ, или ценната книга на приносител на отпаднало с обратна сила основание. Визирани са случаите на унищожаване (чл. 32 ЗЗД; чл. 43 и чл. 44 ЗН), разваляне (чл. 87-88 ЗЗД; чл. 189 ЗЗД; чл. 210 и 211 ЗЗД), отмяна (чл. 227 ЗЗД) на сделки с правоучредителен или правопрехвърлителен ефект. До отпадане с обратна сила на права може да се стигне и когато такава сделка е била сключена под прекратително условие, което се е сбъднало. Сбъдването на прекратителното условие води до отпадане на правните последици от сделката с обратна сила (арг. от чл. 25, ал. 2 ЗЗД). Ако сделката е породила прехвърлително или правоучредително вещно действие, след отпадането ѝ с обратна сила, субективното право се връща обратно в патримониума на прехвърлителя, така сякаш никога не е било прехвърляно.

Във връзка със следващия елемент от фактическия състав на придобиването по чл. 78, ал. 1 ЗС, а именно **наличието на правно основание, годно да прехвърли или учреди вещно право (*titulus*)**, е подчертано, че освен абстрактна годност на правния акт да прехвърли или учреди вещни права, е необходимо същият да е действителен, за да се счита основание „годно“ (*a valid legal ground for the transfer*). Ако актът, макар и абстрактно годен от гледна точка на типовите си характеристики да прехвърли или учреди вещни права, е обременен от пороци, които водят до неговата нищожност, ще е налице начална липса на правно основание, и фактическият състав на придобивния способ по чл. 78, ал. 1 ЗС няма да може да се осъществи. Обсъден е също въпроса за годността на мнимото юридическо основание (*titulus putativus*). Приема се, че това, което го има само в представите, предположенията или желанията на владелеца, без обаче обективно да се е осъществило, не е годно да го направи собственик, защото по същество е налице пълна липса на правен акт с правоучредително или правопрехвърлително действие. Разгледан е и въпросът за годността на правното основание в хипотезите, в които последното се е оказало относително недействително. Отделено е внимание и на проблема дали даването на задатък (*arrha confirmatoria*) по чл. 93 ЗЗД под формата на движима вещ, ценна книга на приносител или пари (парични знаци) в наличност може да служи като правно основание по смисъла на чл. 78, ал. 1 ЗС и да обоснове първично придобиване на правото на собственост върху предмета на задатъка от добросъвестно получилата го страна, когато далата го страна не е негов собственик. Изложени са съображения в подкрепа на възгледа, че при задатъка и отнетината се касае до годно основание по смисъла на чл. 78 ЗС, което, обаче, се намира под отлагателно условие – ако и доколкото далият задатъка или отнетината не изпълни по причина, за която отговаря. Разсъждава се и относно това дали брачният договор по чл. 37 и сл. СК може да изпълнява функции на „правно основание“ по смисъла на чл. 78, ал. 1 ЗС. Приема се, че страна по действителния (не нищожен и неунищожен с обратна сила) брачен договор би трябвало да може да се позове на чл. 78, ал. 1 ЗС и да стане собственик по първичен начин, щом е получила владението върху движима вещ или ценна книга на приносител, за чието прехвърляне по закон не се изисква форма за действителност нотариален акт или писмена форма с нотариална заверка на подписите. Отделено е и място на възможността да настъпи първично придобиване по чл. 78, ал. 1 ЗС на движима вещ, която принадлежи на трето лице, а не на наследодателя, но е била включена в делбената маса и по отношение на нея е била допусната делбата с влязло в сила решение по чл. 344 ГПК.

Изискването за **възмездност на придобивното основание** чл. 78 ЗС е подложено на обстоен анализ при отчитане на изразените в българската правна доктрина становища

относно понятието „възмездност”, както и на разрешенията в чуждите правни системи. Обосновано е виждането, че възмездна е тази сделка, която е от естество да предизвика еквивалентно изменение в състава на имуществото на страните по нея, т.е. да ѝ е вътрешно присъщ принципът *do ut des*, респ. *do ut facias* или *faci ut facias*. Като основа при преценката за еквивалентността на престациите, респ. за нейното нарушаване, следва да се вземе т.н. „субективна” еквивалентност, т.е. тази равностойност на дължимото от контрагентите, която е установена съобразно тяхната воля при сключване на договора. С оглед на което се приема, че няма значение дали двете насрещни престации са обективно равноценни като стойност, измерена в паричен еквивалент. Изследвани са и някои по-особени, практически значими хипотези, от които не може еднозначно да се определи дали основанието е възмездно или не, между другото - и т.н. смесени дарения (*mixed donations* - напр. продажба на движима вещ на „половин цена”) и дарения с тежест на движима вещ или ценна книга на приносител, която не принадлежи на дарителя. Излагат се аргументи в подкрепа на виждането, че ако възнаградителното дарение по намерението на страните се явява „прикрепено” и свързано с основното отношение по оказаната на дарителя услуга от страна на надарения, и последната е парично оценима (напр. гледане на болен), то даденото от дарителя ще може да се разглежда като един вид „насрещна престация”, като своеобразно плащане. Съобразно това надареният-възнаграден би трябвало да може да се ползва от закрилата на чл. 78, ал. 1 ЗС, при положение, че са налице всички елементи от фактическия състав на този придобивен способ.

Предмет на подробен анализ е и последният елемент от фактическия състав на придобивния способ по чл. 78 ЗС, а именно – **добросъвестността на приобретателя**, схваната като незнание, че придобива движимата вещ или ценната книга от несобственик. Изследвани са различните значения на термина „добросъвестност” и на тази основа е направена аналитична ретроспекция на развитието на правно-догматичните възгледи за добросъвестността на приобретателя на движима вещ или ценна книга на приносител, прехвърлени от несобственик по законодателството ни от края на 19-ти век до сега. С оглед на действащата редакция на чл. 78 ЗС на анализ са подложени релевантните причини, на които трябва да се дължи незнанието на приобретателя за това, че придобива от несобственик - дали на незнание на предписанията на обективното право или на незнание на самия правно значим факт, че прехвърлителят не притежава прехвърляното. Направени са мотивирани предложения *de lege ferenda* относно необходимостта от въвеждане на по-строги критерии и мащаб за добросъвестност на приобретателя на движима вещ или ценна книга на приносител по чл. 78 ЗС, които да включват изискването последният да не е знаел и от него да не може разумно да се очаква с оглед на обстоятелствата да е знаел, че прехвърлителят не е собственик. Съображението за това се свързва с конституционната гарантираност и защитеност от закона на правото на собственост на досегашния собственик. Във всички случаи добросъвестността на приобретателя по чл. 78 ЗС следва да се счита изключена, когато той е могъл, но не е извършил справка относно учредените върху движимата вещ вещи и други права, вписани в нарочен публичен регистър. Такъв би бил случаят с вписани заложни права по договор за особен залог. Изследван е и недостатъчно изясненият до момента у нас въпрос за добросъвестността на приобретателя, когато придобиването по чл. 78 ЗС се извършва чрез представител.

Изложението в **параграф 2 от глава трета** на труда е посветено на съпоставки и отграничения между фактическия състав на придобиването по чл. 78 ЗС и други хипотези

на придобиване на движими вещи и ценни книги, прехвърлени от несобственик. Осветлен е преди всичко проблемът за добросъвестно придобиване на права, прехвърлени от приобретателя по привиден договор. Разгледани са въпросите на симулацията по чл. 17 ЗЗД и характера на възможността да се придобие от несобственик. Съпоставката между придобивните способности по чл. 17, ал. 2 ЗЗД и чл. 78 ЗС дава основание да се направи заключение, че и в двата случая третото добросъвестно лице става титуляр на едно право, което не е принадлежало на прехвърлителя, вследствие на което досегашният титуляр на това право го губи (арг. от чл. 99 ЗС). Констатирано е, че разпоредбата на чл. 17, ал. 2 ЗЗД предлага значително по-широка и по-либерална откъм изисквания възможност за първично придобиване на права в сравнение с правилата на чл. 78 ЗС. Приема се, че са налице два отделни първични придобивни способа, които не се отнасят помежду си като род към вид, а всеки от тях има самостоятелно приложно поле и фактически състав.

На второ място са направени отграничения между фактическите състави на придобиването по чл. 78 ЗС и добросъвестното възмездно придобиване на вещно право върху движима вещь под режима на законовата съпругеска имуществена общност (СИО), прехвърлено от единия съпруг без участието на другия при условията на чл. 24, ал. 5, изр. първо СК. Изложен е подробен аналитичен преглед на изразените в доктрината виждания по характера на придобивния способ по чл. 24, ал. 5, изр. първо СК, респ. по неговите аналози по отмененото ни имущественообратно право, като се държи сметка за бездяловия и неделим характер на СИО. Подробно е аргументирано виждането, че разпоредбата на чл. 78, ал. 1 ЗС действително може да се разглежда като израз на общо правило, доколкото се прилага винаги, когато не е предвидена специална разпоредба, уреждаща добросъвестно придобиване на движима вещь от несобственик. Но наличието на особените изисквания в нормативното съдържание на разпоредбата на чл. 24, ал. 5, изр. първо СК не е непременно белег за нейната несамостоятелност и подчиненост на правилото на чл. 78 ЗС, а изразява стремежа на законодателя да установи отделен фактически състав на първично придобиване, който се различава от този по чл. 78, ал. 1 ЗС. Отхвърлено е изразеното в доктрината виждане, че третото лице, с което еднолично разпоредилите се съпруг по чл. 24, ал. 5, изр. първо СК е договарял, може да стане собственик ако са налице условията по чл. 78, ал. 1 ЗС. За придобиването по чл. 24, ал. 5, изр. първо СК е характерно, че двамата съпрузи изгубват общото си вещно право върху нея, защото третото добросъвестно лице придобива вещното право върху тази вещь *ex lege*, по оригинален начин (арг. от чл. 99 ЗС). Тези правни последици настъпват по еднакъв начин и едновременно спрямо двамата съпрузи по силата на закона.

На следващо място е изяснено съотношението между придобивния способ по чл. 78 ЗС и добросъвестното придобиване на непринадлежащи на прехвърлителя (откраднати или изгубени) ценни книги на приносител и ценни книги на заповед. Аргументиран е изводът, че искът по чл. 471, ал. 2 ТЗ не може да се квалифицира като специфична проявна форма на иска по чл. 78, ал. 2, изр. първо ЗС. Обсъдена е възможността да се приложи в тези случаи производството по обезсилване на ценни книги по чл. 560-568 ГПК, когато не е известно в чия фактическа власт се намира откраднатата или изгубена ценна книга на приносител, или на заповед или същата е унищожена, от лицето, което има право върху нея.

Освен това са направени и някои необходими и полезни за практиката отграничения на придобиването по чл. 78 ЗС от хипотезата на добросъвестното първично придобиване на непринадлежащи на прехвърлителя финансови инструменти по чл. 138,

ал. 1 ЗППЦК, като са изведени разликите в приложното поле и във фактическите им състави.

В рамките на § 2 от глава трета е отделено специално внимание и на сравнението между придобивния способ по чл. 78 ЗС и придобиването на непринадлежащи на длъжника запорирани движими вещи по реда на индивидуалното принудително изпълнение по ГПК (чл. 482, ал. 1) и ДОПК (чл. 239, ал. 1), както и по реда на универсалното принудително изпълнение по част IV на ТЗ (чл. 717к, ал. 1) и по Закона за банковата несъстоятелност (чл. 84 във вр. с чл. 76, ал. 1, изр. първо). Направена е съпоставка със специфичното приложно поле и съдържание на тези специфични фактически състави, при които също се стига до първично придобиване на вещното право върху движима вещь от купувача по проданта. Изтъкнато е, че при тях не се изисква осъществяване на елементите от фактическия състав по чл. 78 ЗС, тъй като се касае за специални уредби.

Като случай на продажба на чужда вещь от несобственик е разгледано и специалното правило на чл. 37, ал. 4 от Закона за особените залози относно продажбата на непринадлежащо на залогодателя имущество за удовлетворяване на заложния кредитор. Основание за съпоставка и отграничение от първичния способ по чл. 78 ЗС дава разпоредбата на чл. 37, ал. 4 ЗОЗ, според която ако продаденото имущество е чуждо, т.е. не принадлежи на залогодателя, прилагат се разпоредбите на чл. 482 ГПК, което означава, че купувачът на движима вещь става неин собственик по оригинален способ независимо, че тя не принадлежи на залогодателя (арг. от чл. 482, ал. 2 ГПК). Изтъкнато е, че за настъпването на този вещен ефект е достатъчно да са изпълнени специфичните изисквания по чл. 37 ЗОЗ, без да трябва да се спазват условията по чл. 78 ЗС. Открито е значението на плащането на цената от купувача като елемент от фактическия състав при това специфично първично придобиване, за разлика от чл. 78 ЗС. Изведени са и редица други различия.

На последно място в рамките на § 2 от глава трета е разгледано съотношението между придобивния способ по чл. 78 ЗС и добросъвестното придобиване на права от наследствената маса, прехвърлени от привиден наследник въз основа на Европейско удостоверение за наследство според чл. 69, § 4 от Регламент (ЕС) № 650/2012 на Европейския парламент и на Съвета от 4. юли 2012 г. относно компетентността, приложимото право, признаването и изпълнението на решения и приемането и изпълнението на автентични актове в областта на наследяването и относно създаването на европейско удостоверение за наследство (ЕУН), приложим спрямо наследствата, открити от 17. 08. 2015 г. Изтъкнато е, че третото добросъвестно лице-приобретател може да се позове на закрилата, давана му от разпоредбата на чл. 69, § 4 от регламента при наличието на четири кумулативно необходими условия, които са свършено чужди за придобиването по чл. 78 ЗС. Необходимо е, първо, легитимацията на привидния наследник, разпоредил се с непринадлежащо към наследствената маса имуществено право в полза на третото лице-приобретател, да е видна и да произтича от едно неизгубило юридическата си сила ЕУН. На второ място, третото лице-приобретател трябва да се е основало и доверило на верността на информацията, съдържаща се в ЕУН. Трето, необходимо е това трето лице да не е знаело за неверността на съдържанието на ЕУН или незнанието му да се дължи на груба небрежност. Четвърто, необходимо е да е била извършена сделка на разпореждане с имуществено право от наследствената маса. Съпоставката с фактическия състав по чл. 78 ЗС разкрива различия в приложното поле на двете първични придобивания с оглед на

възможните обекти; второ – в хипотезата на чл. 69, § 4 от регламента не се изисква предаване на вещта във владението на приобретателя; трето в тази хипотеза видът и характерът на разпоредителната сделка (възмездна или безвъзмездна) е без правно значение; четвърто, придобиването по чл. 69, § 4 от регламента се прилага само ако разпоредилият се с чуждото имуществено право има качеството привиден наследник, заветник, управител на наследство или изпълнител на завещание, легитимиран с ЕУН; пето, в тази хипотеза няма значение дали чуждата вещ е била открадната или изгубена; шесто, в хипотезата на чл. 69, § 4 от регламента се изисква по-строг мащаб на дължимата грижа от страна на приобретателя, за да бъде считан за добросъвестен по смисъла на регламента.

Глава четвърта

ПРАВНА СЪЩНОСТ НА ПРИДОБИВНИЯ СПОСОБ ПО ЧЛ. 78 ОТ ЗАКОНА ЗА СОБСТВЕНОСТТА

Последната глава четвърта от дисертационния труд е посветена на правната същност на придобивния способ по чл. 78 от ЗС. Изборът на систематичното й място в общата структура на изследването цели да придаде догматична цялост и правно-логическа завършеност и пълнота на изследването, като позволи да се разисква проблемът за правната същност на придобивния способ по чл. 78 ЗС едва след като са направени определени констатации и изводи от анализа на неговите функции, развитие, приложно поле, фактически състав и изведени особености в съпоставка с други случаи на първично добросъвестно придобиване на движими вещи, прехвърлени от неособственик.

Изложението в тази глава има два логически акцента.

В § 1 е проследено развитието на теоретичните възгледи за същността на добросъвестното придобиване на движими вещи, прехвърлени от неособственик, чийто представител у нас е придобиването по чл. 78 ЗС. Вместо да бъдат разглеждани в хронологичен ред, според времето на появата им, е направен опит за тяхното систематизиране в две големи групи в зависимост от това, дали са основани на модела на деривативните (производни) или на първичните придобивни способности. Потърсени са също техните социални и правни корени и степента, в която обществено-икономическите условия в съответната епоха са обусловили тяхната поява и аргументите, с които са били поддържани. Този подход се прилага за първи път в нашата доктрина, а и като цяло не се откриха данни да е бил използван и в проучената чуждестранна литература.

В рамките на първата група теоретични становища е открояна преди всичко т.н. „легитимационна“ теория за същността на добросъвестното придобиване на движими вещи, прехвърлени от неособственик. Тя обосновава настъпването на вещния ефект с една ‘ex-post’ легитимация на прехвърлителя-неособственик за разпореждане с чуждата движима вещ, изведена на основата на старогерманското обичайноправно понятие ‘Gewere’. Непригодността на този теоретичен възглед се дължи главно на подмяната на класическите римскоправни понятия за правото на собственост и за владението от чужди за буржоазните граждански кодификации понятия на обичайното вещно право. Критично е подхвърлено и при излагане на широко поддържаната и в днешно време в Западна Европа теория за привидността на правото на прехвърлителя-неособственик (*Rechtsscheintheorie*). Според нея не владението на прехвърлителя-неособственик го легитимира само по себе си като носител на разпоредително правомощие, а само доверието (*Vertrauen*) на

добросъвестния приобретател във външно видимия факт на физическата власт у прехвърлителя. Основната критика към тази теория от гледна точка на нашето законодателство е, че тя представлява по същество едно завоалирано доразвитие на легитимационната теория, тъй като подобно на нея обосновава настъпването на вещния ефект с „легитимиращото” действие на владението, намиращо се у прехвърлителя, а това води неизбежно до смесване между собственост и владение. На последно място в рамките на първата група теоретични виждания е обсъдено учението за „осъществената власт” на прехвърлителя по предоставяне на владението на добросъвестния приобретател (*verwirklichte „Besitzverschaffungsmacht” des Veräusserers*). При него обяснението на същността на добросъвестното придобиване на движими вещи се търси в схващането, че не владението на прехвърлителя е това, което създава привидност за наличието на разпоредителни правомощия у прехвърлителя, а че вещният ефект е свързан по-скоро с „осъществената власт на прехвърлителя по предоставяне на владението на добросъвестния приобретател”. Това учение е разработено с цел да се избегнат двете основни слабости на легитимационната теория и на теорията на привидността, а именно да се изключи твърдението от една страна, че владението на прехвърлителя създава привидност за наличие на собственост у него и второ, да се преодолее зависимостта на добросъвестното придобиване *a non domino* от субективното доверие на приобретателя. То обаче не е в състояние да се откъсне радикално от модела на правно мислене, присъщ на производните придобивни способности, тъй като отново извежда придобиването на вещното право от добросъвестния приобретател от едно друго, твърдяно като съществуващо в патримониума на прехвърлителя разпоредително правомощие. Това виждане е подложено на критика с аргумента, че фингира разчленяването на правото на собственост, като приема, че разпоредителните правомощия по отношение на вещта се явяват по закон възложени на прехвърлителя-несобственик. Това прави предлаганата теоретична конструкция не само изкуствена и непочиваща на закона, но също противна на конституционната гарантираност и защитеност на правото на собственост, а в крайна сметка – и опасна за сигурността на оборота.

Централно място сред теориите, които обясняват същността на добросъвестното придобиване на движими вещи *a non domino* по модела на първичните придобивни способности, заема теорията за „мигновената” придобивна давност (*usucapio momentanea*), според която при добросъвестното придобиване на движими вещи от несобственик било налице съкращаване на срока на придобивната давност до нула, до един „юридически миг”. В подкрепа на възгледа за генетичната и функционална връзка между придобивния способ по чл. 78, ал. 1 ЗС и института на придобивната давност поддръжниците на този възглед изтъкват еднотипността на двата придобивни способа от гледна точка на фактическите им състави. Това виждане е подложено на задълбочена и аргументирана критика в дисертационния труд. Доразвива се аргумента, че самата мисъл за мигновеност на придобивната давност съдържа в себе си неразрешимо правно-логическо противоречие, защото давността по определение винаги е свързана с изтичането на определен от закона срок, а всеки срок е отрязък от време, който винаги се характеризира с начало и край, които не съвпадат по време. Явно е, че тезата за мигновената придобивна давност се опира на фикцията, че началото на „давностния” срок при придобивния способ по чл. 78, ал. 1 ЗС съвпада с неговия край, но фикциите като прием на правна техника могат да бъдат установявани само с изрична законова норма, а разпоредбите на чл. 78 ЗС не съдържат такава. Критикуваният възглед не се съгласува нито със систематичното място на

уредбите на придобиването по чл. 78 ЗС и на придобивната давност по чл. 79 и сл. ЗС, които са обособени като отделни и самостоятелни способности за придобиване на вещни права у нас (в два самостоятелни раздела на глава VIII от ЗС), нито със задължителната съдебна практика, изразена в ТР № 4-2012 на ОСГК на ВКС, нито от гледна точка на характера на фактическите им състави, нито с оглед на приложното им поле. Освен това, не може да се поддържа, че възможността за придобиване с 5-годишна давност по чл. 80, ал. 1 ЗС се отнася само до недобросъвестното владение на движими вещи. Под хипотезата на тази норма следва да бъдат подведени всички случаи на добросъвестно владение на движими вещи, при които владелецът, придобил движимата вещ от неособственик, не може да стане незабавно титуляр на основание чл. 78, ал. 1 ЗС, поради това, че липсва елемент от фактическия състав по чл. 78, ал. 1 ЗС (напр., прехвърлителната сделка е безвъзмездна) или обектът стои извън приложното поле на чл. 78, ал. 1 ЗС, тъй като за прехвърлянето на вещното право по закон е предписана квалифицирана форма за действителност (нотариален акт или писмена форма с нотариална заверка на подписите на страните).

Също толкова критично е отношението в дисертационния труд, изразено към теорията за надмощието на необоримата презумпция за собственост на добросъвестния владелец над правото на собственост на досегашния собственик, както и към теорията за добросъвестно придобитото владение върху движима вещ като ново, абстрактно основание за възникване на правото на собственост. Изложени са подробни правни аргументи, разкриващи научната несъстоятелност на тези възгледи за същността на придобивния способ по чл. 78 ЗС.

В самостоятелна **точка 1.2.4. от § 1 на глава четвърта** е обоснована тезата, че по същността си придобиването по чл. 78, ал. 1 ЗС е самостоятелен способ за незабавно първично придобиване на правото на собственост *ex lege*, който не е разновидност на института на придобивната давност или на някой от другите придобивни способности по българското законодателство. От гледна точка на обектите той се характеризира с особено приложно поле; особености са налице и в неговия фактически състав, който не се припокрива с фактическия състав на никой от останалите първични придобивни способности. При него придобиването на вещното право настъпва незабавно и автоматично по силата на закона при кумулативното наличие на всичките пет елемента от симултанния му фактически състав. Първичен характер има и добросъвестното придобиване на вещното право върху откраднати или загубени движими вещи при условията на чл. 78, ал. 2, изр. първо ЗС. не може да бъде споделена тезата за давностния характер на 3-годишния срок по чл. 78, ал. 2, изр. първо ЗС, в рамките на който собственикът на откраднатата или изгубена вещ може да я иска от добросъвестния ѝ владелец, на когото тя е била прехвърлена при условията на чл. 78, ал. 1 ЗС. В случая не е налице нито придобивна, нито погасителна давност. Срокът има преклузивен характер. Със самия факт на безрезултатното му изтичане правото на собственика на откраднатата или изгубена вещ да иска връщането ѝ от добросъвестния ѝ приобретател се прекратява *eo ipso* и добросъвестният приобретател на вещта става *ex lege*, по първичен начин неин собственик, стига да е придобил владението при наличие на всички изисквания по чл. 78, ал. 1 ЗС. Този извод произтича от систематичното тълкуване на разпоредбите на чл. 78, ал. 2, изр. първо във връзка с ал. 1. От правно-техническа гледна точка обединяването на тези две алинеи в един и същи член показва, че първичното придобиване на собствеността върху откраднати или изгубени вещи от добросъвестния им владелец след безрезултатното изтичане на 3-годишния срок по ал. 2 може да настъпи само ако

владението върху тях е придобито при наличие на всички елементи от фактическия състав по ал. 1.

Вторият логически акцент в рамките на глава четвърта е съсредоточен върху тезите за същността на добросъвестното придобиване на движими вещи от несобственик, които са намерили отражение в проектите на Международния институт за унификация на частното право (ЮНИДРОА) за създаване на международно уеднаквена уредба на добросъвестното придобиване на движими вещи, прехвърлени от несобственик (LUAB'1968 и LUAB'1974), както и в Проекта за Общата референтна рамка (DCFR) от 2009 г. Внимание е обърнато на обстоятелството, че този придобивен способ се схваща като отделен и самостоятелен от придобивната давност. Разгледани са и признаците на отделните елементи от фактическия му състав така, както са интерпретирани от съставителите на обсъдените проекти. Специално е подчертана тенденцията към установяване на по-строги критерии за добросъвестност на приобретателя, според които простото му незнание, че придобива от несобственик, не е достатъчно само по себе си, за да обоснове неговата добросъвестност. Незнанието поради груба небрежност осуетява възможността на приобретателя да се позовава на този първичен придобивен способ. Обсъдени са и идеите, залегнали в някои международноправни източници на уеднаквено право (*loi uniforme*), сред които Брюкселската конвенция от 10. април 1926 г. за уеднаквяване на отделни правила относно привилегиите и ипотеките върху морски кораби; Международната конвенция от 8. декември 1930 г. относно регистрирането на кораби от вътрешните водни пътища, вещните права върху тях и други свързани с това въпроси; Международната конвенция за обединяване на някои правила относно морските привилегии и морските ипотeki, подписана в Брюксел на 27. май 1967 г.; Международната конвенция за вписване на права върху кораби в строеж от 27. май 1967 г.; чл. 7 и др. от Конвенцията на ООН относно условията за регистриране на кораби, подписана в Женева на 7. февруари 1986 г., а в по-ново време – и Международната конвенция за морските залози и ипотeki, подписана в Женева на 6. май 1993 г. Проследени са подробно предлаганите разрешения и са обсъдени полезните идеи, които могат да послужат като основа за осъвременяване на действащата у нас уредба на придобивния способ по чл. 78 ЗС.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В заключението са систематизирани по-важните теоретични изводи от изследването и са направени някои конкретни предложения *de lege ferenda* за осъвременяване на уредбата по чл. 78 ЗС и привеждането ѝ в съответствие с най-новите достижения на европейската правна мисъл в областта на добросъвестното придобиване на движими вещи, прехвърлени от несобственик.

III. ПО-ВАЖНИ НАУЧНИ ПРИНОСИ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Трудът представлява първото в българската доктрина цялостно и систематично теоретично изследване на един от най-широко разпространените способи за първично придобиване на вещни права, а именно - добросъвестното придобиване на движими вещи и ценни книги на приносител, прехвърлени на възмездно правно основание от несобственик по чл. 78 ЗС.

2. За първи път в нашата теория е направен опит за преодоляване на тясно-позитивистичния подход при изследването на придобивния способ по чл. 78 ЗС и той е анализиран върху една по-широка правно-догматична, историко-правна и сравнителноправна основа, с цел да се разкрият най-новите тенденции в развитието на уредбата на неговите функционални аналози в съвременните законодателства и от тук - да се очертаят насоките, в които уредбата по чл. 78 ЗС следва да бъде осъвременена *de lege ferenda*.
3. За първи път в нашата доктрина функциите на придобивния способ по чл. 78 ЗС са разкрити в светлината на диалектиката между повелята за сигурност на гражданския оборот като едно от проявленията на принципа на правовата държава (чл. 4 КРБ) и конституционно прогласения принцип за гарантираност и защитеност на правото на собственост от закона (чл. 17, ал. 1 КРБ). Новост за българската правна наука е разглеждането на института по чл. 78 ЗС като способ за разрешаване на конфликта между интереса на първоначалния (досегашния) собственик на движимата вещ и добросъвестния ѝ приобретател, придобил владението върху нея на възмездно правно основание от несобственик, но без да знае това. Новост в теорията ни е тезата, че философията, която стои в основата на института на добросъвестното придобиване на движими вещи, прехвърлени от несобственик по чл. 78 ЗС, се корени във възприемането на такива критерии, които са оправдани с оглед на целите на законодателната политика – да бъде защитен интересът на доверието на третото добросъвестно лице с цел насърчаване и сигурност на обмена, когато досегашният собственик е имал възможност сам да определи юридическата „съдба” на вещта си като е избрал, кому да повери фактическата власт върху нея и това лице се е разпоредило по свое едностранно решение с нея в полза на добросъвестния приобретател (чл. 78, ал. 1, изр. първо ЗС). Когато обаче собственикът е бил лишен от фактическата си власт против своята воля в хипотезата на кражба, грабеж или изгубване на вещта, законодателят отдава предпочитание на интереса на собственика, като му дава възможност в рамките на определен срок да ревандикира вещта срещу добросъвестния приобретател (чл. 78, ал. 2, изр. първо ЗС). В този смисъл функциите на придобивния способ по чл. 78 ЗС следва да се разглеждат в светлината на принципа за справедливост в гражданските отношения, който при балансиране на интересите допуска отстъпление от принципа *nemo plus iuris*, но само доколкото това няма да доведе до непропорционално (несъразмерно по интензитет и обхват) засягане на интереса на досегашния собственик на вещта.
4. За първи път е направен подробен систематичен анализ на четирите етапа от процеса на рецепция на разглеждания придобивен способ в българското право, като въз основа на анализ на следосвобожденското законодателство и съдебна практика е проследена еволюцията във възгледите на българския законодател относно същността на придобиването по чл. 78 ЗС до средата на 20-ти век.
5. Новост за съвременната ни доктрина е изследването на въпроса, приложим ли е придобивният способ по чл. 78 ЗС по отношение на движими археологически и други културни ценности, вкл. такива, които съставляват национално богатство; по отношение на цели професионални и любителски колекции, сбирки от архиви и други съвкупности от вещи (*universitas rerum distantium*); по отношение на енергията като фингирана движима вещ; по отношение на непаричните платежни

инструменти; по отношение на съвкупности от права (*universitas iuris*), включващи и вещни права върху движими вещи и/или върху ценни книги на приносител и др.

6. Направен е опит за по-прецизно изясняване на съотношението между фактическите състави на добросъвестното владение по чл. 70, ал. 1 ЗС и на първичния придобивен способ по чл. 78, ал. 1 ЗС като е аргументиран възгледът, че в хипотезите, при които се осъществява фактическият състав на придобивния способ по чл. 78, ал. 1 ЗС, там няма място да се говори за добросъвестно владение по чл. 70, ал. 1 ЗС и за неговите правни последици. Така е, защото приобретателят на чужда (несобствена на прехвърлителя) движима вещь, в чието лице се осъществява фактическият състав на придобивния способ по чл. 78, ал. 1 ЗС, не е добросъвестен владелец в правно-техническия смисъл на чл. 70 ЗС, а е собственик.
7. За първи път в нашата правна теория е направен опит за едно по-систематизирано изясняване на съотношението между уредбата на придобивния способ по чл. 78 ЗС и тази на други специфични хипотези на първично придобиване на движими вещи, прехвърлени от неособственик или от лице, което няма разпоредителни правомощия по отношение на вещта, като например, случаите на добросъвестно придобиване на права, прехвърлени от приобретател по привиден договор по чл. 17 ЗЗД; добросъвестното възмездно придобиване на вещно право върху движима вещь под режима на законовата СИО, прехвърлено/учредено от единия съпруг без участието на другия по чл. 24, ал. 5, изр. първо СК; придобиването на непринадлежащи на длъжника запорирани движими вещи в производството по индивидуалното принудително изпълнение по ГПК, респ. по ДОПК, както и в хода на осребряване на масата на несъстоятелността по реда на универсалното принудително изпълнение; предвидените от закона случаи на извънсъдебно удовлетворяване на заложен кредитор по чл. 37, ал. 4 ЗОЗ, когато се окаже, че заложената вещь не е била собственост на залогодателя и т.н. Обоснован е изводът, че наличието на някоя от тези специални хипотези на първично придобиване на непринадлежаща на прехвърлителя движима вещь изключва прилагането на правилата на чл. 78 ЗС съобразно принципа *'lex specialis derogat legi generali'*. Достатъчно е да са налице елементите на съответния специален фактически състав на първично придобиване на вещни права, прехвърлени от неособственик.
8. С оглед приложното поле на изключението от незабавното първично придобиване по чл. 78, ал. 1 ЗС, установено в разпоредбата на чл. 78, ал. 2, изр. първо ЗС, новост е обсъждането на въпроса, има ли разлика между загубена вещь, която впоследствие бъде намерена от едно лице по смисъла на чл. 87 и 88 ЗС, и движима вещь, открита при особените условия на чл. 91, ал. 1 ЗС като „заровена в земята, зазидана или скрита по друг начин, собственикът на която не може да бъде открит”. Практическото значение на този въпрос се проявява главно с оглед на това, попадат ли вещите по чл. 91, ал. 1 ЗС в приложното поле на чл. 78, ал. 2, изр. първо ЗС, или могат да бъдат придобити незабавно от трето добросъвестно лице, на което те бъдат възмездно прехвърлени при условията на чл. 78, ал. 1 ЗС от намерилия ги субект.
9. Новост за съвременната ни доктрина представлява виждането, че действащата редакция на разпоредбата на чл. 78, ал. 2, изр. второ ЗС, която изключва възможността на собственика на откраднатата или изгубена движима вещь да я иска от добросъвестния ѝ владелец в 3-годишния срок от открадването или изгубването

й по чл. 78, ал. 2, изр. първо ЗС, ако последният я е придобил от държавно или общинско предприятие, е един анахронизъм от социалистическото законодателство, който не се вписва адекватно в съвременната ни икономическа и правна действителност. Коренно променените стопански и правни условия в страната през последните две десетилетия доведоха до чувствително стесняване на пазарното присъствие и роля на държавните и общински предприятия за сметка на субекти, опериращи с „частни“ капитали, и от тук намалиха значително практическото значение на разпоредбата на чл. 78, ал. 2, изр. второ ЗС. Заради фактически ограниченото й приложно поле в условията на съвременния граждански и търговски оборот прилагането на тази разпоредба вече не е в състояние да осигури с необходимата широта и интензитет това ниво на правна сигурност при добросъвестното възмездно придобиване на откраднати или изгубени движими вещи, каквото е било заложено от законодателя при създаването й в средата на миналия век, когато държавните предприятия са заемали централна роля в икономиката на страната. Всичко това показва, че нормативното съдържание на разпоредбата на чл. 78, ал. 2, изр. второ ЗС се нуждае от радикално преосмисляне. От друга страна, сравнителноправният анализ показва, че действащата редакция на чл. 78, ал. 2, изр. второ ЗС няма аналог в законодателствата на останалите държави членки на ЕС, както и в правните системи на други развити държави в съвременния свят. *De lege ferenda* е необходимо в нормата на чл. 78, ал. 2, изр. второ ЗС да се изостави критерия „държавен или общински произход на имуществото, което е било предоставено на предприятието-прехвърлител на откраднатата или изгубена вещ“ и в интерес на сигурността на оборота да се възприеме един друг критерий, който да отдава правно значение на факта, че такава вещ е била прехвърлена на добросъвестния приобретател от лице в кръга на обикновената му стопанска дейност, т.е. от прехвърлител, който търгува по занятие със стоки от същия вид. Обоснован е възгледът, че въвеждането на този критерий няма да бъде „чуждо тяло“ за нашата правна система, тъй като той е познат не само на стария ни ТЗ (чл. 314, ал. 1), но и на съвременното ни законодателство (чл. 7 ЗОЗ). При отсъствието на легална дефиниция за понятието „делка, сключена в кръга на обикновената дейност по занятие“ би трябвало да се приеме, че обикновена дейност е тази, която прехвърлителят обичайно и регулярно извършва в действително практикувания от него предмет на дейност съобразно закона, уреждащ съответния вид стопанска дейност, а не предметът на дейност, който е формално обявен, респ. вписан в търговския или друг публичен регистър. Притежаването на търговскоправно качество от лицето не трябва да се поставя като необходимо и задължително формално условие във фактическия състав на подлежащата на обновяване разпоредба на чл. 78, ал. 2, изр. второ ЗС. Възприемането на такова разрешение в нашето законодателство ще е в съзвучие и с идеите на чл. VIII.- 3:101, § 2 DCFR, който не обвързва възможността за добросъвестното възмездно придобиване на откраднати движими вещи от притежаване на формално търговскоправно качество от прехвърлителя, извършил сделката в хода на обичайната си стопанска дейност (*“in the ordinary course of business”*).

10. В нова светлина е обсъден въпросът за добросъвестността на приобретателя, придобиващ движима вещ или ценна книга на приносител от неособственик при

условията на чл. 78 ЗС. Изложени са аргументи в подкрепа на виждането, че простото незнание на приобретателя, че придобива от неособственик, следва да се счита за недостатъчно, за да обоснове само по себе си първичното придобиване в тази хипотеза. За да не се стига до неоправдани компромиси с конституционно прогласената гарантираност и защитеност на правото на собственост на първоначалния собственик, е необходимо да се въведат по-строги критерии и мащаб за добросъвестност на приобретателя на движима вещ или ценна книга на приносител по чл. 78 ЗС, които да включват изискването последният да не е знаел и от него да не може разумно да се очаква да е знаел, че прехвърлителят не е собственик на вещта или че не притежава правото да се разпорежда с нея. Съобразно общото правило за разпределение на доказателствената тежест в гражданския процес тежестта за доказване на фактите, на които се основава възражението на приобретателя за добросъвестност, следва да бъде възложена именно на него (арг. от чл. 154, ал. 1 ГПК). По такъв начин ще се постигне съзвучие с най-новите тенденции в развитието на уредбата на разглеждания придобивен способ в духа на чл. VIII. – 3:101, § 1, буква “d”, изречение първо и второ DCFR и ще се обезпечи справедливо уравнивяване на двата противостоящи си интереса в гражданския обмен – този на първоначалния собственик на откраднатата вещ, и интереса на добросъвестния ѝ приобретател, придобил вещта при условията на чл. 78 ЗС.

11. За първи път в нашата доктрина са изследвани систематично опитите за международноправно уеднаквяване и хармонизация на института на добросъвестното придобиване на движими вещи, прехвърлени от неособственик и е потърсена степената на съответствие на действащата у нас уредба с правните идеи, възприети в тези проекти, като са направени и изводи относно необходимите промени у нас *de lege ferenda*.

IV. СПИСЪК НА ПУБЛИКАЦИИТЕ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Принципът „Nemo plus iuris” и някои отклонения от него при придобиването на движими вещи в римското право. – В: *THEO NOSTER. Сборник в памет на гл. ас. Теодор Пуерков*, Ун. Издателство „Св. Кл. Охридски”, С., 2014, 209-227.
2. Правна защита на добросъвестния приобретател на движими вещи a non domino – необходимост от хармонизация на уредбата в Европейския съюз. – *Съвр. право*, 2014, № 4, 60-79.
3. The conflict between the legal interests of the original owner and the good faith acquirer of movables – a comparative overview of the solutions. – В: *Challenges of the Knowledge Society*, Bucharest, 2015, 295-305. Също и в *Lex et scientia*, 2015, № 1, 93-107.
4. Необходими изменения в разпоредбата на чл. 78, ал. 2 от Закона за собствеността. – В: *Год. НБУ. Ден. „Право”*, [2014], С., НБУ, 2015, 243-315.